

תשובה בעניין נטילת ידיים לפני קידוש בסעודת ליל שבת

שאלה: כידוע, נוהגים ליטול ידיים בליל שבת בין קידוש לבין ברכת המוציא. מנהג זה בעייתי ובפרט בסעודות קהילתיות כגון בקיבוצים או במוסדות חינוך. הרי מתקבצים כולם מסביב לשולחן, שרים שלום עליכם ואשת חיל, מברכים את הילדים ומקדשים. אחר כך נאלצים כולם ללכת למטבח (מקום שאינו ראוי תמיד לקבלת אורחים), להצטופף שם, לחכות בתור ולחזור לשולחן לברכת המוציא ולהמשך הסעודה. תזוזות אלו מקלקלות את האווירה שנוצרה במהלך השירים והקידוש. היש דרך אחרת מקובלת ליטול ידיים? האם אפשר ליטול ידיים ליד השולחן כמו שעושים בסדר ליל פסח? האם אפשר ליטול ידיים לפני שלום עליכם?

תשובה: יש שני פתרונות אפשריים לבעיה הנידונה:

א) מותר ליטול ידיים ליד השולחן כפי שנוהגים בליל הסדר כי כך נהגו בתקופת התלמוד בכל סעודה וסעודה. וכן שנינו בתוספתא (ברכות ד' ח', מהד' ליברמן עמ' 20 והשוה ירושלמי ברכות ו' ו', י' ראש ע"ד ובבלי ברכות מ"ג ע"א): "עלו [על המטות] והסבו ונתנו להם [השמשים] לידיים...".¹ בודאי מותר לאמץ שיטה זאת והיא תפתור את הבעיה בשלמותה.

ב) מאידך, ניתן לפתור את הבעיה בצורה חלקית על ידי נטילת ידיים לפני קידוש (אבל לא לפני שלום עליכם) כי כך נהגו רבים וטובים מימי הביניים ועד היום הזה. במבט ראשון מנהג זה תמוה כי הוא נוגד לכאורה גמרא מפורשת במסכת פסחים (ק"ו ע"א למטה - ע"ב): "אמר רב ברונא אמר רב: הנוטל ידיו לא יקדש." ורש"י מפרש: "דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא." ואמנם, רבים פסקו על פי אותו מקור שיש ליטול ידיים לאחר הקידוש (רמב"ם הל' שבת כ"ט:י'; טור או"ח רע"א; בית יוסף שם; שולחן ערוך או"ח רע"א:י"ב).

אולם אחרים פרשו את הסוגיא בצורה אחרת (ראה למשל רבינו תם המובא בתוספות שם ד"ה מקדש ובהגהות מיימוניות להל' שבת כ"ט:י' אות ס') וכתוצאה מכך נהגו רבים באשכנז ליטול ידיים לפני הקידוש.² הרמ"א (בדרכי משה על אתר) הסכים לדעתם: "מימי לא ראיתי מי שקידש קודם נטילה חוץ מליל פסחים שנהגו לקדש קודם נטילה". וכך הוא פסק שוב בשולחן ערוך (או"ח רע"א:י"ב): "ויש אומרים דלכתחילה יש ליטול ידיו קודם הקידוש ולקדש על היין וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות רק [= אלא] בליל פסח."

יתר על כן, כך נהגו רבים למעשה גם בספרד. ר' יוסף קארו מוסר :
ומכל מקום כל הפוסקים מסכימים דלא קיימא לן כרב ברונא.. ראיתי כמה
בני אדם נוהגים ליטול ידיהם קודם קידוש לעולם ואומרים שכך היה מנהג
פשוט בספרד (בית יוסף שם).

והרשב"א כתב בתשובה :

ועל כן נהגו הכל עכשיו ליטול ידיהם קודם קידוש ואין אדם נמנע בכך אלא
בערבי פסחים (בית יוסף שם = שו"ת הרשב"א, חלק א', סימן קפ"ח
ובקיצור בסימנים תשנ"ב, תתכ"ו).

במרוצת הדורות התחילו האחרונים באשכנז לפקפק בשיטת הרמ"א ולהעדיף את
שיטת המחבר³ ויש אומרים שרק "יחידים בודדים" נוהגים עדיין על פי הרמ"א (ר'
יהודה דב זינגר, זיו השבת, מהד' ב', ירושלים, תשל"ז, עמ' ק"ב). ברם אני בעצמי
ראיתי ושמעתי שזהו מנהג מקובל אצל יוצאי גרמניה ויהדי מערב אירופה עד עצם
היום הזה. ואמנם, כך מעיד הרב אביגדור אונא במאמר על מנהגי יהדות אשכנז :
"נוטלים לידיים ואחר כך מקדשים על הכוס (בזה הסדר)..."⁴.

אם כן, רבים וטובים נהגו ונוהגים ליטול ידיים לפני הקידוש בשבת ובודאי אפשר
לאמץ את מנהגם אם זה יוסיף לאווירת השבת ולקדושתה. אולם יש להדגיש שאין
ליטול ידיים לפני שלום עליכם ואשת חיל כי אם לפני הקידוש. ולכן למעשה מותר
לשיר שלום עליכם ואשת חיל ולברך את הילדים, ליטול ידיים, ואחר כך לקדש
ולברך המוציא ברצף אחד.

הרב דוד גולינקין

בהסכמת כל חברי הוועד תשנ"א

הערות

1. להוכחה אחרת ראה בתוספתא שם, הלכה י"א = בבלי יומא ל' ע"א.
2. המרדכי לפסחים שם, דפי וילנא ל"ז ע"ב; הרא"ש המובא בטור או"ח רע"א, דף ל' ע"א בדפוסים הרגילים; מנהגי מהרי"ל, מהד' שפיצר, ירושלים, תשמ"ט, עמ' ר"ג; ומנהגי ר' אייזיק טירנא, מהד' שפיצר, ירושלים, תשל"ט, עמ' כ"א בהגהות.
3. ה"ט"ז על אתר ס"ק י"ד; הגר"א על אתר; ר' יוסף שאול נתנזון, שו"ת שואל ומשיב, חלק ה', סימן י"ח; ערוך השולחן על אתר, סעיף ל"ג; משנה ברורה על אתר, ס"ק ס"ב; שמירת שבת כהלכתה, מהד' ב', חלק ב', פרק מ"ז, סעיף כ"ו. והשוה באופן כללי כף החיים על אתר, סעיפים ע"ח-ע"ט; ר' גדליה פלדר, יסודי ישורון, חלק ג', עמ' רל"ב-רל"ג; ור' יצחק יוסף, ילקוט יוסף, חלק רביעי, כרך א', עמ' רע"ג-רע"ד.
4. ילקוט מנהגים: ממנהגי שבטי ישראל, בעריכת אשר וסרטייל, מהד' ב', ירושלים, תשמ"מ, עמ' 12.